

15.02.2024

Opetus- ja kulttuuriministeriö
PL 29 (Meritullinkatu 10)
00023 VALTIONEUVOSTO

Helsingin kaupunginmuseon ja Keski-Uudenmaan alueellisen vastuumuseon lausunto arkeologista kulttuuriperintöä koskevan lainsäädännön uudistamisesta

HEL 2023-014645 T 03 00 00

Opetus- ja kulttuuriministeriö on pyytänyt Helsingin kaupunginmuseolta/ Keski-Uudenmaan alueelliselta vastuumuseolta lausuntoa arkeologista kulttuuriperintöä koskevan lainsäädännön uudistamisesta. Esityksen tavoitteena on muinaismuistolain uudistaminen kokonaisuudessaan.

Muinaismuistolaissa on säännelty kiinteistä muinaisjäännöksistä, irtaimista muinaisesineistä ja laivalöydöistä. Muinaismuistolain peruslähtökohdat on arvioitu edelleen toimiviksi, niitä ovat kiinteiden muinaisjäännösten säilyttäminen paikallaan ja niiden lakiin perustava rauhoitus. Rauhoituksesta on voitu poiketa muuttamalla viranomaisen antamalla luvalla muinaisjäännös tietoineistoksi kajoavan arkeologisen tutkimuksen keinoin.

Uudessa mietinnössä on tarkasteltu arkeologista kulttuuriperintöä laajempänä kokonaisuutena. Uudella lailla suojeltavaan arkeologiseen kulttuuriperintöön kuuluisivat arkeologiset jäännökset, löydöt ja näistä lain perusteella hankittu tai tuotettu tieto. Uudella lailla pyrittäisiin säilyttämään ja hoitamaan arkeologista kulttuuriperintöä yhteisenä voimavarana, tiedon lähteenä ja tutkimuksen kohteena. Lain tarkoituksena olisi edistää arkeologisen kulttuuriperinnön säilymistä monimuotoisena, turvata arkeologisen kulttuuriperinnön tutkimusta sekä edistää osallistumista arkeologisen kulttuuriperinnön säilyttämiseen ja hoitamiseen.

Arkeologisella kulttuuriperinnöllä tarkoitetaan uudessa laissa ihmisen toiminnan johdosta syntyneitä tai merkityksensä saaneita arkeologisia jäännöksiä, löytöjä ja niistä lain mukaisesti hankittua tai tuotettua tietoa. Arkeologiseen kulttuuriperintöön kuuluva tieto ja sen sääntely kohdistuisi kuitenkin vain lain mukaisesti hankittuun ja tuotettuun tietoon eikä esimerkiksi yksittäisten tutkijoiden tai tutkimusryhmien tuottamaan tut-

15.02.2024

kimustietoon, jota on hankittu arkeologisista kohteista ilman lain määrittämää tutkimuslupaa tai muuta sääntelyä.

Arkeologisella jäännöksellä tarkoitetaan uudessa laissa ympäristössä olevaa ihmisen toiminnasta jäljelle jäänyttä aineellista kokonaisuutta. Lisäksi arkeologisella jäännöksellä tarkoitetaan muistomerkkiä tai luonnonesineitä, jolle ihminen on antanut menneisyydessä merkityksen. Arkeologinen jäännös koostuu rakenteista, kerrostumista tai muista vastaavista aineellisista osista sekä niiden säilymiselle välttämättömästä alueesta. Arkeologisesta jäännöksestä tavatut ja siihen liittyvät löydöt ovat osa jäännöstä.

Arkeologisten jäännösten rauhoituksella tarkoitettaisiin muinaismuistolakia vastaavalla tavalla kieltoa kaivaa, peittää, muuttaa, poistaa, vahingoittaa tai muuten kajota rauhoitettuun arkeologiseen jäännökseen ilman lain nojalla annettua lupaa. Muinaismuistolaista poiketen uudessa laissa käytettäisiin muinaisuus-käsitteen sijaan tarkkoja vuosilukuja. Aikarajaan perustuva rauhoitus olisi voimassa välittömästi, kun laissa tarkoitettu arkeologinen jäännös löydetään.

Uuden lain sääntelyn noudattamista valvoisi Museovirasto, joka myös käsittelisi lainmukaiset lupa-asiat. Alueellisten vastuumuseoiden tehtävistä säädettäisiin edelleen museolaissa (314/2019), lisäksi alueelliset vastuumuseot hoitaisivat tehtäviä, jotka on esitelty lakiehdotuksessa. Alueellisten vastuumuseoiden tehtävät tulisivat lisääntymään merkittävästi.

Helsingin kaupunginmuseon ja Keski-Uudenmaan alueellisen vastuumuseon lausunto

2 luku arkeologisten jäännösten rauhoitus

7 § Rauhoitus

Pykälän toisen momentin mukaan arkeologisen jäännöksen rauhoitus ei estä arkeologisella jäännöksellä harjoitetun viljelyn, puutarhan- tai metsänhoidon taikka muun vastaavan toiminnan jatkamista vaikutuksiltaan entisen kaltaisena, ellei tämän lain nojalla toisin päätetä.”

Pykälä ei ohjaa täsmällisesti maankäyttöä arkeologisella jäännöksellä, siitä ei käy ilmi, että arkeologisen jäännöksen kohdalla ei voi tehdä maahan kajoavia tai arkeologista jäännöstä vaurioittavia toimenpiteitä. Mietinnössä kuitenkin mainitaan rauhoituksesta, ”esimerkiksi metsänhoito rauhoitetun arkeologisen jäännöksen alueella voi jatkua, mutta metsän uudistamisen yhteydessä ei voi käyttää sellaisia uudistamistoimenpiteitä, joissa rauhoitettu arkeologinen jäännös vaurioituu”. Mu-

15.02.2024

seo katsoo, että pykälää tulee täsmentää, jotta se on selkeämpi ja ohjaa maankäyttöä arkeologisen jäännöksen alueella.

8 § Rauhoitetut arkeologiset jäännökset

Lakiesityksessä arkeologisten jäännösten rauhoitus perustuu nykyisin käytössä olevasta muinaismuistolaista poiketen tarkkoihin vuosilukurajoihin. Laki rauhoittaa ennen vuotta 1721 syntyneet maaseudun ja kaupunkien asumisesta ja oleskelusta muodostuneet jäännökset, metsänkäytöstä ja maataloudesta syntyneet arkeologiset jäännökset sekä historiallisia maakuntia, niiden linnoja ja kaupunkeja yhdistäneen maantieverkoston jäännökset sekä niitä vastaavat maakulkureittien jäännökset, kuten myös valtakunnan, historiallisten maakuntien, pitäjien ja kylien rajamerkkien jäännökset. Lisäksi rauhoitettuja ovat alusten hylyt ja niiden osat, jotka ovat uponneet ennen vuotta 1917 ja muut 5§:n 3 momentissa tarkoitettut jäännökset, joiden voidaan perustellusti olla peräisin vuodelta 1860 tai sitä aiemmin.

Aikarajaus vuoden tarkkuudella (1721) antaa väärän kuvan siitä, kuinka tarkasti arkeologisia jäännöksiä voidaan yleensä ajoittaa. Useiden historiallisen ajan arkeologisten kohdetyyppien ajoittaminen on haastavaa. Kohteiden syntyajankohdasta ei välttämättä löydy tarkkaa kirjallista lähdettä tai historiallisiin karttoihin pohjautuvaa tietoa. Myös vuotta 1721 varhaisempi kartta-aineisto on useinkin maanmittaustekniikan alkeellisuuden vuoksi vaikeasti tulkittavaa eikä esimerkiksi 1700-luvun alkupuoliskolla tai aiemmin perustettuja torppia, jotka hyvin säilyneenä saattavat olla arvokkaita tutkimuskohteita, ole välttämättä merkitty historiallisiin karttoihin. Tai ko. kohteita on mahdollista paikantaa paljon myöhäisemmistä kartoista, joiden laatimisajankohtana kohteen sijainti on saattanut jo muuttua. Edellä mainittujen seikkojen johdosta 1700-luvun alkupuoliskon historiallisten kohteiden paikantaminen ja sitä kautta suojele vaarantuu semminkin, kun maankäytöstä tarkemman kuvan antavia isojakokarttoja alkaa olla hyödynnettävissä vasta 1700-luvun jälkipuoliskolla.

Tarkan aikarajan asettaminen rauhoitukselle synnyttää vaateen tehdä laajempia selvityksiä ja mahdollisesti kajoavia tutkimuksia, mikä kuluttaa resursseja. Kuten mietinnössä todetaan, ajoitus tulisi olemaan arvio eikä arvion tekemisessä edellyttäisi luonnontieteellisten ajoitusmenetelmien käyttämistä. Luonnontieteelliset ajoitustutkimukset eivät aina välttämättä takaa kohteen luotettavaa absoluuttista ajoittamista. Helsingin kaupunginmuseo katsoo, että aikarajaa tulisi vielä tarkastella uudelleen tai asettaa se väljemmin, kuten 1700-luvun ensimmäinen puolisko.

15.02.2024

Puolustuksesta ja sodankäynnistä syntyneet jäännökset, jotka ovat peräisin vuodelta 1860 tai sitä aiemmin olisivat rauhoitettuja sekä vuosina 1912–1918 rakennetut linnoituslaitteet. Näiden vuosilukujen väliin jää outo 52 vuoden ajanjakso, jonka aikaiset linnoitteet eivät olisi rauhoitettuja. Tähän kauteen ajoittuvia historiallisesti ja maisemallisesti arvokkaita linnoitteita on kuitenkin Helsingin alueella esim. Suomenlinnan Unescon maailmanperintökohteessa, Vallisaarella, Lauttasaarella sekä muilla Helsingin edustan saarilla. Helsingin kaupunginmuseo katsoo, että kaikki puolustukseen ja sodankäyntiin liittyvät jäännökset, jotka ovat peräisin vuodelta 1918 tai sitä aiemmin tulisi olla rauhoitettuja.

13 § Arkeologisen jäännöksen rauhoittaminen päätöksellä

Edellä mainittuja aikarajoja nuorempia kohteita olisi mahdollista rauhoittaa Museoviraston tekemällä erillispäätöksellä, mikä olisi uusi menettely. Mietinnössä tätä pykälää koskevassa tekstissä tosin sanotaan: 'Pykälän 2 momentin 4 kohdan mukaan alueellinen vastuumuseo voisi tehdä hakemuksen rauhoitetun arkeologisen jäännöksen laajuuden vahvistamisesta.' Lauseella viitataan 12 § sääntelyyn. Kyseessä lienee kirjoitusvirhe, tekstin pitäisi kuulua: alueellinen vastuumuseo voisi tehdä esityksen arkeologisen jäännöksen rauhoittamisesta.

4 luku Muinaisesineet

27 §

Muinaisesineitä ovat esineet, joiden ei arvella liittyvän ennestään tunnettuun arkeologiseen jäännökseen ja joiden voidaan olettaa olevan vuodelta 1860 tai sitä aiemmin. Museo pitää kiinteää aikarajaa hyvänä uudistuksena. Käytännössä useat eri aikarajat tulevat todennäköisesti aiheuttamaan paljon sekaannuksia.

5 luku Selvittäminen, luvanvarainen tutkimus ja hoito

31 §

Arkeologisten jäännösten selvittäminen ympäristön käytössä. Käytännössä alueelliset vastuumuseot ovat toimineen jo vuodesta 2020 asiantuntijoina hankkeissa, joissa muutetaan ympäristöä tavalla, jonka tarkoituksena on edistää yhteiskunnan teknisten perusrakenteiden toimivuutta. Käytännössä asiasta on kuitenkin ollut paljon epäselvyyksiä. Museo pitää myönteisenä, että asia on kirjattu selkeästi pykälään 31. Tämä selkeyttää ja sujuvoittaa hankkeiden suunnittelua.

39–45 § Hoito- ja käyttö lupa

15.02.2024

Hoito- ja käyttö lupaa koskevat uudet säännökset ovat onnistuneita. Hoitolupien määräaika tulee olla riittävän pitkä, jotta kohteiden hoitoon saataisiin pitkäjänteisyyden tuomaa vaikuttavuutta.

6. luku Rauhoitettuun arkeologiseen jäännökseen kajoaminen

47. § Ennakkoratkaisu

Kun kaavan toimeenpano edellyttäisi rauhoitettuun arkeologiseen jäännökseen kajoamista, uuteen lakiin sisältyisi kaavan laatimisesta vastaavan mahdollisuus hakea ennakkoratkaisua siitä, aiheuttaako rauhoitettu arkeologinen jäännös merkitykseensä nähden kohtuutonta haittaa. Mietinnössä ennakkoratkaisun arvioidaan selkeyttävän sitä, miten rauhoitettu arkeologinen jäännös voi vaikuttaa kaavan suunnitteluun ja toteuttamiseen. Museoviraston olisi noudatettava lainvoiman saanutta ennakkoratkaisua, kun se käsittelee kajoamislupa-asiaa.

Museo katsoo, että pykälä on sekava, eikä sujuvoita lupahakemusten käsittelyä. Pykälässä ei ole mainintaa, kuinka sen on tarkoitus toimia kajoamislupahakemuksen kanssa rinnakkain. Pykälässä ei ole myöskään mainintaa, missä kaavavaiheessa ennakkoratkaisua voi hakea.

Useimmilla kohteilla on tehtävä koetutkimuksia ennen kuin arkeologisen jäännöksen merkittävyys voidaan todeta. Ennakkoratkaisun harkinnassa kohteesta tulisi olla riittävästi tutkimustietoa, jotta kohteen arvottaminen voidaan tehdä perustellusti.

Pykälässä ei ole mainintaa kuinka alueellisten vastuumuseoiden lausunto tai vaatimus koetutkimuksista huomioidaan ennakkoratkaisun käsittelyssä. Museo katsoo, että ennakkoratkaisua ei tule tehdä, mikäli alueellisen vastuumuseon lausunnossa edellyttämät kohdetta koskevat tutkimukset ovat kesken.

Museo ehdottaa ensisijaisesti, että pykälä poistetaan. Tai asian käsittelyssä on kuultava alueellista vastuumuseota.

Mikäli Museovirasto on tehnyt myönteisen ennakkoratkaisun (ja tulee sitä noudattamaan), niin mahdollisesti myöhemmässä vaiheessa haettavaan kajoamislupahakemukseen liittyvä alueellisen vastuumuseon kenties vastakkaista eli säilyttävää näkökantaa puoltava lausunto tuntuu merkityksettömältä.

On riski, että menettelystä tulee kaavoittajille ”kajoamisautomaatti”, jolla mahdollistetaan ja varmistetaan rakentaminen arkeologisen jäännöksen päälle.

Ennakkoratkaisua ei tule tehdä kiireellisesti, kun kyseessä on kohteen säilymiseen vaikuttava asia.

15.02.2024

11 luku Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset

88 § Siirtymäsäännökset

Kysymys kohteista, jotka ovat kumottavan muinaismuistolain perusteella kiinteitä muinaisjäännöksiä, mutta uuden lain perusteella eivät olisi rauhoitettuja uusien aikarajojen perusteella.

Siirtymäsäännöksiin liittyvässä selostuksessa esitetään, että taho, joka suunnittelee arkeologiseen jäännökseen kohdistuvia kajoavia toimenpiteitä, voi pyytää Museovirastolta lausuntoa, onko kyseinen kohde, joka on ollut kumottavan muinaismuistolain perustella kiinteä muinaisjäännös, edelleen uuden lain mukaan rauhoitettu arkeologinen jäännös.

Helsingin kaupunginmuseo katsoo, että siirtymäajan tulee olla tarpeeksi pitkä, jotta kohteiden arviointia voidaan tehdä. Lausuntoa laatiessaan Museoviraston tulisi ottaa huomioon alueellisen vastuumuseon kanta asiassa.

Mietinnössä ei oteta kantaa lajiin muu kulttuuriperintökohde. Miten näihin tulisi jatkossa suhtautua ja tuleeko näiden kohteiden huomioimisesta kirjaus uuteen lakiin?

Uuden lain voimaantullessa suojeluviranomaisilla tulee olla selkeät ohjeistukset lain soveltamisesta ja suojeluorganisaatioiden välinen tiedonkulku on oltava sujuvaa.

Alueellisten vastuumuseoiden lisääntyvät velvoitteet ja niiden resursointi

Kulttuuriympäristötehtävää hoitavat alueelliset vastuumuseot ovat toimineet ensisijaisina arkeologisen kulttuuriperinnön asiantuntijoina museolain voimaantulon jälkeen. Muinaismuistolaki ei ole huomionnut vastuumuseoiden asiantuntija-asemaa ja se on aiheuttanut monenlaisia epäselvyyksiä sekä viivästyksiä hankkeisiin ja lupaprosesseihin. Esitetty laki arkeologisesta kulttuuriperinnöstä selkeyttää monia alueellisen vastuumuseon tehtäviä ja vastuita, sekä toimivaltaa arkeologisen kulttuuriperinnön säilyttämisessä.

Lakiin kirjattaisiin velvoite, että alueellinen vastuumuseo arvioi selvityksen yhteydessä tehdyn tutkimuksen raportoinnin vaatimustenmukaisuuden. Lisäksi alueellinen vastuumuseo toimittaisi arvionsa sekä Museovirastolle että kaavan laatimisesta ja hyväksymisestä tai hankkeesta vastaavalle. Arvioinnin on katsottu lisäävän alueellisten vastuumuseoiden työmäärää.

Edellä mainitun tehtävän lisäksi alueellisille vastuumuseoille määritettäisiin uudessa laissa useita uusia tehtäviä, kuten ilmoittaminen kirjalli-

15.02.2024

sesti maanomistajalle ja kirjatun erityisen oikeuden haltijalle, kun löydettyä rauhoitettua arkeologista jäännöstä koskevat perustiedot viedään Museoviraston arkeologisten jäännösten tietovarantoon tai kun kohteen perustiedot olennaisesti muuttuvat. Alueelliset vastuumuseot olisivat myös lausunnonantaja hoito- ja käyttöluvhankemuksiin ja tutkimusluvhankemuksiin.

Helsingin kaupunginmuseon arvioi myös, että muinaisjäännöksen laajuuden vahvistamista koskevat hakemukset maanomistajien taholta tulevat lisääntymään, samoin kuin kajoamislupahakemukset, kun kumotavan muinaismuistolain 13 § viranomaisneuvottelut jäävät pois käytänteistä.

Mietinnössä mainitaan myös, että ”alueellisten vastuumuseoiden tulisi esimerkiksi tunnistaa säilytettäviä arkeologisia jäännöksiä jo ennakolta ja käynnistää aktiivisesti niiden säilyttämiseen tähtääviä menettelyjä”.

Alueellisille vastuumuseoille on näiden tehtävien hoitamiseen ehdotettu laskennallisesti 3 htv:n lisäresurssia, Helsingin kaupunginmuseo ja Keski-Uudenmaan alueellinen vastuumuseo katsovat tämän lisäresursin riittämättömäksi.

Lisätiedot

Heini Hämäläinen, tutkija, puhelin: 0931064993
heini.hamalainen(a)hel.fi

Kulttuuriympäristöpäällikkö

Helsingin kaupunki
Kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala
Kulttuuripalvelukokonaisuus
Kaupunginmuseo
Kulttuuriperintöyksikkö
Kulttuuriympäristöpäällikkö

Lausunto

8 (8)

15.02.2024

Sari Saresto
kulttuuriympäristöpäällikkö

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu.